

Pokrok a víra v pokrok

Slovní spojení „víra v pokrok“ už samo o sobě prozrazuje jakousi méněcennost toho, co se tu nazývá „vírou“, zejména v našem prostředí, které je stále ještě silně ovlivněno jakýmsi zlidovělým „pozitivismem“, redukujícím na jedné straně veškerou skutečnost na objektivitu, zatímco na druhé straně vše, co se zřetelné a nahlédnutelné objektivizaci vymyká, je prostě odkázáno do sféry pouhé subjektivity (a tím jakési předsudečnosti). Takže řekneme-li „víra v pokrok“, už samým názvem naznačujeme, že jde o víru falešnou, předsudečnou, an „objektivních faktech“ nezaloženou. Aniž bychom se nyní chtěli zabývat problematičností samého chápání toho, co to je „víra“ (zejména s ohledem na původ převažujících konotací, za které jsou odpovědni myslitelé křesťanští a jejich prostřednictvím myslitelé starožidovští), což je ovšem k náležitému pochopení jinak naprosto nezbytné, je třeba si uvědomit jakousi vnitřní rozpornost zmíněného slovního spojení, pokud v jeho pozadí je něco z toho nepřiliš jasně reflektovaného pozitivistického rázu uvažování. Je totiž především třeba rozlišit dvojí „víru“ (ve smyslu spoléhání): něco jiného je víra v „možnost“ pokroku, a zase něco jiného je víra v samočinný pokrok jako něco „faktického“, co jde kupředu, ať děláme co děláme. Obojí nelze legitimně směšovat: „víra“ v pokrok jako nezastavitelný proces je de facto pověra, protože klade do budoucnosti jakési „směrování k vyššímu“ (a lepšímu) jako následek jisté setrvačnosti, která je dána už nyní, byla dána už v minulosti a je v tomto smyslu „dána“ odevždy až do nejvzdálenější budoucnosti opět jako „danost“, jako „fakticita“. V tom právě spočívá onen vnitřní rozpor: na jedné straně se počítá s nějakým nahoře a dole, s nějakým výš a níž, ale na druhé straně se trvá na tom, že tomu tak je odevždy navždy – takže vlastně se ve skutečnosti nic neděje, jen se ukazuje postupně to, co tu sice už původně bylo, ale nebylo to ještě zjevné. Taková „víra v pokrok“ vůbec nepředpokládá, že by se mohlo někdy udát, stát něco tak nového, že by to nebylo předem určeno, předem „dáno“ už v minulosti. Tím je však sama myšlenka „pokroku“ vlastně podvrácena, protože se stává myšlenkou vyjevování toho, co tu bylo už od počátku.

(Písek, 090124-2.)